

Kas buvo pirmaiau

Aš esu Evaldas Mitermejeris, šios istorijos pradžioje man buvo trylika metų ir viena savaitė. O jos pabaigoje – trylika metų ir septynios savaitės.

Tai, ką čia rašau, jeigu gerai suprantu savo vokiečių kalbos mokytoją, yra vadinamasis patirto dalyko aprašymas, nes aš iš tiesų tai patyriau. Bandysiu rašyti trumpai. Kas be ko, nežinau, ar man pavyks, nes tos šešios savaitės, apie kurias noriu papasakoti, buvo labai gausios įvykių ir išties jaudinančios man ir mano šeimai. O pasakoti apie jaudinančius įvykius esu visai neįgudęs, nes mūsų namuose nieko jaudinančio iki tol nebuvo įvykę. (Kai mokykloje turėdavau parašyti rašinį, pavyzdžiui, apie sekmadienį mūsų namuose ar apie dar ką nors tokio, visuomet tekdavo viską išgalvoti. Apie tikrus sekmadienius ar apie dar ką nors tokio mūsų šeimoje nebūtum galėjęs sukurpti doro rašinio.) Mano mama

sako, jog taip yra todėl, kad mūsų šeimos gyvenimas harmoningas. Mano sesuo tvirtina, jog tai netiesa. Joks jis ne harmoningas. Pas mus tiesiog velnioniškai nuobodu.

Nesvarbu, kieno tiesa, bet prie monotoniško vienodumo esu pripratęs ir prastai rašau apie jaudinančius dalykus. Jau dabar tai juntū, nes negaliu pradėti istorijos nuo tada, kai po mano gimimo dienos buvo praėjusi savaitė. Teks ją pradėti geromis penkiomis savaitėmis anksčiau.

Tai buvo penktadienį, per didžiąją pertrauką. Sėdėjau klasėje ant savo stalo ir valgiau obuolį, kuris man visai nepatiko, nes buvo labai miltingas, o aplink sėklas parudavęs. Tada iš tualetu į klasę grįžo Herbertas Pivonka. Priėjo prie manęs ir pasakė:

– Elsi, tavo mama stovi koridoriaus pradžioj ir kalbasi su anglų mokytoju.

Kai kas klasėje mane vadina Elsiu. Klasiokams tai atrodo labai juokinga. Mat kartą jie pamatė mano gimimo liudijimą ir ten aptiko visus vardus: Evaldas Leonardas Stefanus Izidoras. Ir Volfgangas Embergeris, deja, išrado, kad iš pirmųjų raidžių išseina tas Elsis.

Keturis vardus turiu todėl, kad mano mama norėjo Evaldo (toks jos brolio vardas), močiutė – Leonardo (nežinau kodėl), o tėvas ir močiutė iš jo pusės – Stefano. (Norėčiau, kad toks būtų mano pirmasis vardas.) Siaubingasis Izidoras

man duotas antros eilės senelio garbei. „Kad padarytume jam nedidelį džiaugsmą!“ – sako tėvas. Mat tas antros eilės senelis labai turtingas. Ir, galimas daiktas, ką nors mums paliks, jeigu jam darysim nedidelius džiaugsmus. (Deja, visų mano pusbrolių antrasis, trečiasis ar ketvirtasis vardas yra Izidoras, tad dėl to kvailo vardo tikrai neturiu galimybių ką nors paveldėti!)

– Ko gi anglų mokytojas nori iš tavo mamos? – paklausė manęs Herbertas Pivonka.

Anglų kalbos mokytojas tikrai nieko nenorėjo iš mano mamos! Matyt, mama ko nors iš jo norėjo! Kad pažymėjime turėčiau anglų kalbos dvejetą. Kaip tik buvo likęs mėnuo iki mokslo metų pabaigos, mano pažymiai atrodė gan aiškūs. Galėjau tikėtis, kad baigsiu tik vienetais¹ ir dvejetais, taigi turėsiu pirmarūšį pažymėjimą. Tik anglų kalbos pažymys svyravo tarp „gerai“ ir „patenkinamai“. O kad šios kalbos išties genialiai nemokėjau, tai maniau turėsiąs „patenkinamai“.

Mama mėgsta pirmarūšius pažymėjimus. Spėju, kad mano ar sesers pažymėjimas su vien „labai gerai“ jai suteiktų daugiau džiaugsmo negu juodas natūralių sabalų kailių paltas, nors šis yra jos didžiausia neišsipildžiusi svajonė.

¹ Austrijos mokyklose vienetas – geriausias pažymys.

Ir dabar ji, matyt, atėjo pas anglų kalbos mokytoją, kad išprašytų man „gerai“. Kad mano pažymėjimo nebjaurotų šlykštusis „patenkinamai“! Mama, tiesa, nieko man nesakė, bet aš tą moterį pažįstu! Taigi viską supratau. O Herbertui Pivonkai, aišku, nieko neatskleidžiau. Tokio dalyko, manding, klasėje išvis niekam negalima sakyti, nes tai perdėm juokinga. Mat klasėje mažiausiai penki vaikai dreba laukdami anglų egzamino ir dviem iš jų jau garantuota „blogai“.

Priskiedžiau Herbertui Pivonkai, kad neturiu nė menkiausios nuovokos, ko anglų kalbos mokytojas nori iš mano mamos, nuoširdžiai tikėdamasis, kad mokytojas sugebės jai atsispirti. Nes nėra maž netroškau turėti „gerai“. Ir nenorėjau, kad man rašytų pažymius už dyką! Juk kiti tai pastebi. Tada ima nemėgti tavęs, laikyti kaliku arba kaulytoju. O būti kaliku ir kaulytoju man paskutinis dalykas!

Vėliau namie per pietus mano įtarimas, kilęs per dešimties minučių pertrauką, pasitvirtino. Mama prisipažino prašiusi anglų kalbos mokytojo, kad šis parašytų man „gerai“. Buvo prislėgta, kad iš to išėjo šnipštas.

– Nežinau, kas jam pasidarė, – skundėsi ji, – šiaip būdavo toks malonus ir supratingas! Matyt, šiandien ne ta koja išlipo iš lovos!

Anglų kalbos mokytojas nebuvo išlipęs iš lovos ne ta koja. Be abejo, suirzo tik tada, kai koridoriuje per pertrauką jį užpuolė mano mama. Mat mokytojas negali pakęsti motinų, lėdančių prie jo dėl pažymių tuo metu, kai jis šlamščia savo bandeles su dešra. Jau nesyk dėl to skundėsi.

„Kam tada mano priėmimo valandos! – sako. – Kur tai matyta! Įžūlu trukdyti mane per pertrauką, užsitarnautą sūriu prakaitu! Prašau perduoti savo gerbiamiems tėvams!“

Namie buvau tai perdavęs. Bet motina tiesiog neįsivaizduoja, kad anglų kalbos mokytojui bandelė su dešra gali būti svarbiau už mano pažymėjimą.

Tad nusiraminęs sėdau valgyti pietų. Valgėme virtuvėje. Kai nei tėtės, nei sesers nėra namie, mudu su mama visada ten valgome. Pietums buvo spagečių ir sugo. Man kemšant burnon dar vieną porciją apvyniotų aplink šakutę makaronų, mama pasakė:

– Jis mano, kad tave reikėtų išsiųsti į Angliją!

Su pilna burna makaronų valandėlę negalėjau nieko ištartti. Nurijęs juos paklausiau:

– Kas mano?

(Aišku, žinojau, kad mama kalbėjosi su anglų kalbos mokytoju, bet mane pykino jos kalbos maniera. Juk pagaliau mes jau pusę valandos nešnekėjome apie tai, kaip ji kaulijo

geresnio pažymio, aptarinėjome visus kitus dalykus. Iš kur kitam žinoti, ką ji turi galvoje sakydama „jis“!)

– Nagi anglų kalbos mokytojas! Kas daugiau? – mama į mane pasižiūrėjo kraipydama galvą. – Jis būtų labai už tai, – pasakė ji. – Dėl to, kad tavo tokia tartis! Jis sako, kad „patenkinamai“ gausi todėl, kad iš anglų kalbos žodžiu esi silpnas. Ir niekada nekeli rankos!

Ji kalbėjo baisiausiai priekaištingai.

Atstūmiau nuo savęs lėkštę spagečių. Dingo bet koks apetitas toliau maitintis.

Mama atsistojo, atsinešė rankinuką ir iš jo išėmė blyškiai žalią lapą.

– Oksfordo koledžas, nuo liepos penkioliktos iki rugpjūčio penkioliktos, – pusbalsiu perskaitė.

Blyškiai žalio lapo turinys man buvo žinomas. Tokį lapą nešiojau portfelėje jau kelios savaitės. Jie buvo išdalyti visoms klasėms.

– Dar yra kelios laisvos vietos, – pasakė mama. – Vakare pašnekėsiu apie tai su tėvu!

Paskui padėjo tą žalią popiergalį ant virtuvės spintelės, ant duoninės, sukrovė nešvarius indus į plovimo mašiną ir ją įjungė. O aš (esu absoliučiai tuo tikras) visas išblyškau. Pasidariau pilkai baltas kaip didmiesčio sniegas. Paprastai tokiomis progomis man taip atsitinka. Visas kraujas išteka

iš galvos, suplūsta į pilvą ir ten verda kunkuliuodamas iš pykčio. Mat negaliu pakešti, kai niekas nepaiso nei mano nuomonės, nei norų! Ar būtų kalbama apie vilnones kojines, ar apie patalus, ar buvimą Anglijoje, ar apatinių kelnių ilgį, ar išvykos vietą. Mano mama žino, kas man gerai. O jei-gu nelabai žino, klausia tėvo. O kad galėtų paklausti manęs, jai visai neateina į galvą!

Tai didelė mano gyvenimo problema, apie kurią dažnai ir ilgai esu galvojęs. Ir galvodamas priėjau išvadą, kad, matyt, per mažai priešinuosi. Pradinėje mokykloje, pame-nu, šalia manęs sėdėjo toks Martinas Hodina, tai šitokių problemų neturėjo. Tuoj paleisdavo gerklę, jei jam kas netikdavo. Imdavo spigiai, garsiai ir plonai rėkti kaip ko-kia fabriko sirena, skelbianti darbo pabaigą. Visa jo šeima bijojo to sirenos kauksmo. Visuomet pasiklausdavo, ko jis nori, kad tik išvengtų baisiojo riksmo. Tačiau man jau vėlu pradėti! Kai esi trylikos metų, tai visai netinka. Be to, ma-nyčiau, kad rėkdamas turi turėti galvoje daug kraujo. Mar-tinas Hodina visas išrausdavo kaip vėžys, kai paleisdavo gerklę. O mano kraujas, kaip jau minėjau, tokiomis pro-gomis, kai galėtum paleisti gerklę, visuomet suteka į pilvą ir ten verda.

Sesuo tvirtina, jog esu tiesiog pernelyg romus ir tingus, kad priešinčiausi. Tai visiška netiesa. Jeigu būčiau romus,

tai kraujas mano pilve nekunkuliuotų iš pykčio. O tingių žmonių kraujas geriausiu atveju pilve tik liula. Jeigu išvis teikiasi nutekėti iš galvos į pilvą. Kai dėstau tai seseriai, ji tik juokiasi ir sako:

– Klausyk, jei taip, tai galima daryti tik tokią išvadą: esi tas retas atvejis, kai geras auklėjimas davė vaisių! Mat gerai išauklėti vaikai neprieštarauja suaugusiesiems!

Galbūt jos tiesa. Tačiau aš, dėkui Dievui, dar nesu taip gerai išauklėtas, kad leisčiausi išgrūdamas į Oksfordo koledžą!

Be jokios abejonės, krūvos vaikų su džiaugsmu ten važiuotų. Mūsų klasėje andai penki iškart užsirašė ir labai džiaugėsi. Dar trys bandė įkalbėti tėvus, kad jiems tai leistų. O du labai liūdėjo, jog negali vykti Anglijon.

Aš išvis nenorėjau važiuoti į anglų koledžą, vadovaujamas pono profesoriaus Tanegeisto. Ir kiekvienam, kuris mane bent kiek pažįsta (šiaip jau mama turėtų įeiti į tų asmenų ratą), derėtų tai žinoti. Nemėgstu nei slidinėjimo kursų, nei mokymosi kaimo mokykloje. Išvis nemėgstu, kad būrys mokinių turėtų būti visą parą prižiūrimas kelių mokytojų! Slidinėjimo kursų ir kaimo mokyklos bent jau toks privalumas, kad tuo metu nebūna pamokų. O Oksfordo koledžo kursai vyksta per atostogas. Aš čia įžvelgiu

tik trūkumus: prasti pusryčiai, dar prastesni pietūs, ribotas laisvalaikis, knarkikas tau virš galvos, nešvarios kojines, kurias pats turi išsiplauti, išvykos su išsiskaičiavimu prieš jas ir po jų, ar kas neprapuolė, – ir jei atsilieki bent šimtą žingsnių nuo bandos ar bent tris minutes nori vienas apžiūrėti kitą bažnyčios altoriaus pusę, tai esi tuoj užsipuolamas, kad atiskiri nuo kitų ir ketini pradingti!

Ir išvis! Man jau įgriso iki kaklo visus mokslo metus po šešias dienas kiekvieną savaitę matyti savo mokytojus ir klases draugus. Savo noru ir dar per atostogas net aš negalėčiau jų pakęsti.

Šitokias mintis bandžiau išdėstyti mamai tą popietę. Mama jų nesuprato. Užsispyrusi aiškino, kad, pabuvus Anglijos koledže, mano žodynas ir tartis nežmoniškai pagerės ir kad paskui visus metus be mažiausio vargo gausiu iš anglų „gerai“ arba „labai gerai“. Ir dar ji man priekaištavo, kad esu nedėkingas vaikas. Žinoma, netiesiogiai. Mano mama ne tokia. Iš vaikų nereikia tikėtis jokios padėkos, visuomet sako ji. Taigi ir negalėjo tiesiogiai priekaištauti, kad esu nedėkingas. Vis dėlto dešimtyk pakartojo:

– Kiti vaikai negalėtų atsidžiaugti turėdami tokius tėvus, kurie juos per atostogas išleistų į Angliją! Juk tai anaip tol ne pigu! Ir nesame tokie turtingi, kad mums tai būtų niekis!

Tėvas vakare kaipmat sutiko, kad būčiau išgabentas į Angliją. Ne todėl, kad vėliau be priekaištų šnypščiau „*the*“¹ ir neturėčiau dėl to kitais metais jokių rūpesčių, o vien tik rūpindamasis pačiu savimi.

– Evaldai, – pasakė man po žinių, – Evaldai, pamatysi, kaip tau patiks! Vienąsyk visą mėnesį pabūti su vienmečiais – kas tavo amžiuje gali būti puikesnio! Tavo amžiuje draugai už viską svarbiau! Oksforde įgysi tikrų draugų! Pamatysi, Evaldai, stovykla sutvirtina draugystę!

Logiška! Taip ir maniau. Nuo pat mano darželio laikų tėvas rūpinasi ir nerimauja, kad neturiu tikrų draugų. Be perstojo dėl to mane graužia. Jaunystėje jis atseit visuomet turėjęs bent keturis tikrus draugus ir buvęs gerbiamas to ketverto vadas. Tėvas mano, kad aš tiesiog nesugebu jų turėti. Kad niekas nenori su manim draugauti. O jei niekas nenori, tai peršasi prielaida, kad man kažkas ne taip. Ir šitai jam, žinoma, kelia nerimą. Jis norėtų turėti sūnų, kuriam viskas *o'key*.

Taigi tėvai, nepaisydami mano protestų, būtų tikrai mane išgrūdę į Oksfordą, jei nebūčiau sulaukęs pagalbos. Mano sesuo Sibilė yra penkiolikos metų protinga mergaitė. Netgi perdėm protinga. Taip sakau ne todėl, kad jos nuostabi

¹ Anglų kalbos žymimasis artikelis; tas, šis (angl.).

trumpalaikė atmintis, leidžianti per trumpiausią laiką trumpam užfiksuoti smegenų vingiuose nuobodžią mokomąją medžiagą ir vėl greit pamiršti visą tą šlamštą. Sibilė, be to, tikra gudruolė! Pastebėjo, kad beviltiškai, be jokių galimybių laimėti, spardausi prieš kelionę į Angliją, mirktelėjo man ir pašnibždėjo, kad pasistengs nukreipti tą bėdą nuo mano galvos. Iš pradžių beveik neturėjau vilties. Bet Bilė ne iš kelmo spirta! Atsisėdo priešais mane ir labai garsiai pasakė:

– Na, Valdeli, tai galėsi Oksforde susižadėti su Verena. Juk apie tai ir tesvajoji, tiesa?

– Gal tau galvoj negerai? – paklausiau.

Vis dėlto kalbėjau tyliai, nes supratau, kad ji kai ką rezga.

Sibilė bakstelėjo man bato galu į blauzdą, vėl mirktelėjo ir prabilo dar garsiau:

– Na taip, Valdi! Pamatysi! Anglijos stovyklose tokia mada. Kasnakt vidurnaktį, kai mokytojai sumiega, krūmuose būna sužadėtuvs! Iš mano klasės praėjusią vasarą keturi susižiedavo! – Ji sukikeno. – O Gertrūda dėl to šiemet negali važiuoti.

Pamažu supratau, kur link ji suka.

– Negali žinoti, – sumurmėjau ir kvailokai išsišiepiau. Žinoma, per vasaros stovyklas mūsų mokykloje būna kažko panašaus į meilę. Bent jau tie, kurie yra jose buvę, paskiau daug apie tai šneka. Tačiau tokios meilės esama

ir slidinėjimo kursuose bei kaimo mokykloje. Ir jeigu ta meilė yra kaip nugėrimas, tai ji ne tokia jau įdomi. Kartą pas mus per slidinėjimo kursus Otis Vervenka slapta, apvyniojęs storomis vilnonėmis kojineėmis, atsivežė butelį degtinės. Rusiškos. Keli iš mūsų klasės ją vidurnaktį išgėrė, sutūpę vienoje apatinėje lovoje. Ir paskui apsigėmė nuo galvos iki kojų. Be to, truputį apsirgo. Bet iki pat vasaros Otis Vervenka ir tie, kurie su juo lakė, per pertraukas tik ir kalbėdavo, kokį klasišką didžiulį balių jie iškėlė per slidinėjimo kursus. Metų pabaigoje balius virto tikra orgija. Vienas iš paralelinės klasės manęs net klausė, ar tiesa, kad jie visi apsirūkė. Aš, kvailys, pasakiau, kad taip, nes jie iš tiesų gerdami rūkė cigaretes. Sesuo tik paskui mane apšvietė, kad „apsirūkyti“ yra žodis, vartojamas tik tada, kai turima galvoje hašišas.

Tas lakimas per slidinėjimo kursus man nelabai patiko, o ir apie meilės dalykus ne itin nusituokiau, tad atsakiau seseriai:

– Šiaip ar taip, buteliukas kursuos!

(Ištis kvailas pasakymas. Bet taip šneka Herbertas Pivonka, kasmet važinėjantis į Anglijos koledžą.)

Gal kokias penkiolika minučių mudu su Bile varinėjome kalbas apie meilę ir išgėrimą. Jeigu jas būtų girdėjęs gerbiamas profesorius Tanegeistas, Oksfordo stovyklos vadovas,

tai būtų tikrai apsiputojęs ir išvirtęs iš koto – iš pasipiktinimo. Ir mano mama vos ištvėrė tą mūsų duetą. Dūsaudama – „Bile, liaukis! Evaldai, ką tu čia šneki, dėl Dievo meilės!“ – vis bandė mus nutraukti. O kad nesileidome nutraukiami, – mat sykiu su seseria būnu palyginti drąsus ir net užsispyręs, – tai mama išrūko iš kambario, smarkiai trenkusi durimis.

Kitą rytą pusryčiaujant mama man pareiškė, kad juodu su tėvu darsyk pasišnekėjo dėl Oksfordo ir gerai viską apsvaistę nutarė, kad toksai pasibuvimas Anglijoje man nelabai išeisiąs į naudą.

– Kodėl staiga taip? – paklausė Sibilė ir pašnairavo per kavos puodelio viršų į mane.

– Jis dar tam per jaunas, – atsakė mama.

– Bet juk vakar nebuvo vyresnis! – tarė Sibilė.

– Jis dar niekur nebuvo vienas! – įsiterpė tėvas.

– Atsiprašau, dusyk buvo slidinėjimo kursuose ir kartą savaitę kaime! – neatlyžo Sibilė.

– Bet ne užsienyje, – pasakė mama. – Juk tai didelis skirtumas.

– Ir išvis ko jam važiuoti, kai pats to nenori! – pridūrė tėvas.

– Vakarams jį tai buvo nusispjaut, – tarė Bilė ir švelniai